

LUNDS
UNIVERSITET

”Transnationellt Ansvar”

-En analys av transnationella företags Corporate Social Responsibility och dess innebörd för
mänskliga rättigheter-

Viktor Drangnell Ek

Mänskliga Rättigheter MRSG20, B-uppsats

Höstterminen 2012

Handledare: Jonna Pettersson

Abstract

During the years 1964-1992 Chevron (under the Texaco brand) drilled for oil in the Amazon, leaving behind what would be referred to as "the Chernobyl in the Amazon".

With the ability to be everywhere and nowhere, with capital and power, transnational corporations dictate the premises on which they can be held accountable for human rights abuses. This essay aims at investigating TNCs responsibilities for human rights through their CSR, with a critical theory that questions whether CSR might as well harm the normative and universal stipulation of human rights.

Increasingly, global debate over transnational corporations and responsibility are characterized by political, judicial and moral arguments which imply duties on businesses. This essay finds that TNCs aim of profit maximization often is in conflict with human rights. During era of globalization, addressing responsibilities and obligations through CSR have become necessary to maintain a well-considered brand. But these self-imposed obligations often seem to promise more than they can deliver. A regulative system is often nowhere to be found. Sanctions can neither be made on a moral, political nor judicial level; hence the question of what CSR de facto does for human rights is arising.

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
1. Inledning	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Frågeställning.....	4
1.3 Metod och Material	5
1.4 Avgränsningar.....	6
1.5 Bakgrund.....	7
Förkortningar.....	9
2. Premisser för ett globalt problem.....	10
2.1 Globalisering.....	11
2.2 Transnational Corporation.....	12
2.3 Corporate Social Responsibility.....	13
2.4 Chevron Human Rights Policy.....	15
3. Transnational Corporations och Mänskliga rättigheter.....	16
3.1 FN.....	17
3.1.1 Inkonsistensen av frivilliga uppförandekoder och normer.....	18
3.1.2 Strategiska skäl för mänskliga rättigheter.....	20
3.1.3 Mänskliga rättigheter som en del utav företagspolicyn	22
4. En urvattning av begreppet.....	25
5. Slutsatser.....	28
Källförteckning.....	30

1. Inledning

1.1 Syfte

Vilket ansvar transnationella företag har för mänskliga rättigheter under en blomstrande globalisering är ett ämne som kommit att ta en allt större plats i den globala debatten. Företag anammar policys, så kallade ”codes of conduct” och CSR som riktlinjer för dess verksamhet. Men sällan efterlevs dessa och stora internationella företag förblir aktörer, skyldiga till många människorättskränkningar. I min uppsats söker jag svar på frågan varför företag anammar policys, CSR och menar att diskutera samt utreda vad detta har för konsekvenser för begreppet mänskliga rättigheter.

Stater har den primära skyldigheten att värna om mänskliga rättigheter men det är idag en vanlig ståndpunkt att även företag bär ett ansvar som svarar mot dess makt och kapital. Hur beroende är TNCs av konsumentens och omvärldens åsikter i implementeringen utav CSR-verktyg och vilka påtryckningar görs? Uppsatsen söker en diskussion om mänskliga rättigheters anspråk på universell moral med avstamp i ett forum som inte vanligtvis hålls ansvarigt för att de mänskliga rättigheterna erkänns och upprätthålls.

Trots att företag anammar CSR så befläckas ofta deras historia och verksamhet utav människorättskränkningar. Åtaganden som ofta inte visar sig leva upp till sina anspråk leder till frågan huruvida CSR är verkningslös för dess egentliga syfte och kanske till och med hämmande för mänskliga rättigheters universella anspråk? Emedan tvärtemot, till gagn och medel för företagets vinstmaximering.

1.2 Frågeställning

Huvudfråga:

Vad betyder CSR för mänskliga rättigheter i en tid av globalisering?

Underfrågor:

1. Vilken ansvar kan utkrävas utav transnationella företag?
2. Varför anammar företag CSR?

1.3 Metod och Material

För att förstå TNCs, globalisering och mänskliga rättigheter ur ett konkret sammanhang så används Chevrons Human Rights Policy som antogs 2009 av företaget. Policyn gör anspråk på- och erkänner universell moral. Bakgrundsfakta om verkningarna på miljön och människan under Chevrons tid i Ecuador belyser vilka konsekvenser närvaron gav och är insamlad av organisationer och Ecuadors stat. Materialet bygger på fakta i form av bilder, intervjuer och mätningar. Chevrons åsikt om- och syn på vad som skedde i Ecuador och det ansvar som kan eller inte kan utkrävas, stämmer dock inte överens med den bild som jag beskriver i uppsatsen, vilket jag har varit noga med att påpeka. Jag använder mig utav material om Chevron för att i min uppsats närma mig de problem som globalisering innebär och vilken funktion mänskliga rättigheter och CSR fyller i fenomenet.

Med avstamp i fallet utformar jag en analysmetod som analyserar, kritiserar och diskuterar anledningarna till varför transnationella företag anammar CSR och respekterar mänskliga rättigheter. Med artiklar som bidragit till kritik av CSR, TNCs och globalisering söker uppsatsen en teori som menar att CSR inte anammas utav moraliska skäl utan snarare utav moraliska påtryckningar som blivit måsten, och därmed ekonomiska och marknadsmässiga skäl för efterlevnad. Melik Özdens artikel *Transnational Corporations And Human Rights*¹ fyller en viktig funktion för diskussionen om transnationella företag emedan Mohammad Nisar Ahmads artikel *The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights*² fyller en viktig funktion för att utreda globaliering, som det fenomen i vilket transnationella företag verkar i. Tillsammans med Porter, M. E. och M. R. Kramers idéer utgör dessa artiklar en god grund för att diskutera CSR men även som underlag för vidare reflektioner. Dessa är således nödvändiga komponenter för det paradig i vilket TNC verkar i och därför också för min analysmetod. Dennis G. Arnolds artikel *Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights*³ fyller funktionen av redogörare för de skäl som företag väljer att anamma CSR och vilket ansvar som rimligtvis kan utkrävas.

Jag använder mig uteslutande utav akademiska artiklar i de diskuterande delarna emedan trovärdiga hemsidor fyller en viktig del för mer faktabaserade uppgifter. En del av hemsidorna för faktabakgrunden till Chevrons närvaro i Ecuador tillhör organisationer som jobbar för att hålla

1 Melik Ö, "TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS", *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

2 Ahmad N.M, "The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights", *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

3 Arnold, D.G, "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

Chevron ansvariga. Därför har jag noga valt ut objektiva material ifrån dessa sidor, som också har kunnat återfinnas hos till exempel Greenpeace och Wikileaks.

Uppsatsen reder ut de faktorer som är nödvändiga för att visa på att transnationella företag och mänskliga rättigheter inrymmer stora problem och kan existera genom att dels analysera dessa texter och artiklar men också genom att ge utförliga begreppsbestämningar. Vidare visar jag på den politiska, juridiska, moraliska samt ekonomiska kontexten och de skäl som anges för att transnationella företag ska anamma CSR och mänskliga rättigheter. Men också vad som gör det så problematiskt.

Som underlag för slutsatser använder jag mig utav Lutz Preuss och Donna Browns ” *Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms* ”⁴ Undersökningen utreder hur många- och vilken typ av företag som använder sig utav CSR. Den studien är baserad på FTSE100 som är ett aktieindex över de 100 största företagen på Londons aktiemarknad, med det högsta börsvärdet. Det är en världens mest använda aktieindex och anses vara en trovärdig mätare av en verksamhets välstånd.⁵ Men eftersom studien är gjord på Londons aktiemarknad kan den reflektera en generalisering av den kulturella miljön i Storbritannien.

Utifrån ovan nämnt formuleras ett slutgiltigt förslag att riskerna med att använda mänskliga rättigheter på ett vis som inte tas på allvar, som inte kan övervakas eller efterlevas, är att begreppet mänskliga rättigheter förlorar sin slagkraft och privatiseras i kommersiellt syfte. I denna del kommer Onora O’Neills artikel *The dark side of human rights*⁶ att fungera som en vägledare som reflekterar över vilken typ av mänskliga rättigheter som CSR kan tänkas ge upphov till.

1.4 Avgränsningar

Tidigt i mitt arbete upptäckte jag att information för att kunna föra en kritisk diskussion kring ämnet gick att finna i akademiska artiklar. Komplexiteten i problemet tycks rymma många förklaringar, därför utgår jag ifrån vad transnationella företags huvudsakliga intressen består i och väger det mot de konkurrerande avvägningar som företagen måste ta hänsyn till gällande mänskliga rättigheter och omvärldens krav. Diskussionen kommer inte inrikta sig på den juridiska problematik som ekonomisk globalisering inrymmer utan varför- och av vilka anledningar som företag anammar CSR i sin verksamhet.

⁴Preuss, L, & Brown, D. ” Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms” *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

⁵Ibid.

⁶O’Neill O, ”The dark side of human rights”, *International Affairs*, Vol 81, No 2, 2005, pp. 427-439.

Globalisering, TNCs och CSR är alla föremål för egna uppsatser som kan läsas enskilt. Men för att ge en helhet av vad CSR gör för mänskliga rättigheter var jag tvungen att belysa dessa komponenter som nödvändiga stöttepelare för att fenomenets uppkomst och verkan.

Rättegångarna och domarna mot Chevron har delade uppfattningar och innebär även här en viss juridisk problematik. För att inte göra uppsatsen för bred har jag valt att inte gå in för mycket i de internationella bestämmelser som aktualiseras utav fallet och det arbete som NGO:s gör för att hålla transnationella företag ansvariga.

1.5 Bakgrund

1964 upptäckte Texaco olja i den norra delen av Amazonas på Ecuadorianskt territorium. På denna plats har ursprungsfolk levt i och brukat naturen sedan urminnes tider. I huvudsak orört utav den moderna civilisationen. Obekanta med oljeborring och dess konsekvenser visste urinvånarna likväl staten lite om vad som kunde förväntas. Ingen hade någonsin förut lyckosamt borrar efter olja i Amazonas. Men den ecuadorianska staten satte tillit i Texaco, ett stort och välrenommerat amerikanskt företag med lång erfarenhet utav oljeborring. Följaktligen gjorde Texaco avsiktliga operativa och kostnadsbesparande beslut, som under 28 år mynnade ut i vad som har kallats ”Chernobylin in the Amazon”⁷.

I över tre årtionden premierade Texaco, som 2001 slogs samman med Chevron, profit över människan. Företaget dumpade avsiktligt arton biljoner gallons giftigt avfall i floder och strömmar, spillde miljontals gallons råolja, och kvarlämnade giftigt avfall i hundratals ofodrade utomhusgröpar. Genom att hantera sitt giftiga avfall i Ecuador, på ett sätt som var inkonsistent med lagar i USA, sparade Texaco ungefär tre dollar per barrel av producerad olja. Påföljden blev en utav de värsta miljökatastroferna i historien, med omfattande förödelse i regnskogens ekosystem och de lokala urinvånarnas samhällen. Till skillnad från BP:s oljespillning i mexikanska gulfen som var resultatet av en enskild omvälvande händelse, så var Texacos oljeutvinningssystem i Ecuador designat, byggt och drivet av en billig och undermålig teknik vilket systematiskt förorenade jorden och naturen, allt för att ge en billigare produkt. Ursprungsinvånarna och deras samhällen led stor skada och präglas än idag utav epidemier av cancer, födelsedefekter, missfall och andra krämpor. Efter att ha känt och levt utav naturen i oräkneliga generationer, har ursprungsinvånarna nu tvingats in i svår fattigdom, oförmögna att leva i enlighet med sin kultur som en följd av skogarnas och vattens obefintliga tillstånd av fisk och liv.⁸

⁷ <http://amazonwatch.org/work/chevron>

⁸ Ibid.

Varken Texaco eller Ecuadors regering samrådde med lokalfolket innan oljeborrningarna påbörjades. Inget tillstånd gavs och ingen omröstning ägde rum till förmån för de vars liv oåterkalleligen skulle förändras med ankomsten av det stora företaget. Inte förrän skadan redan var skedd och Texaco lämnat landet var "Orientefolket" i kraft att organisera ett försvar av deras rättigheter. Idag är de involverade i en kamp av stora proportioner och för världen betydande konsekvenser, då man försöker hålla Chevron, arvtagare av Texaco, ansvariga för en av de värsta oljekatastroferna på planeten. Idag är Chevron en korporativ brottsling på flykt. 2011 och 2012 fanns Chevron skyldiga av ecuadorianska domstolar att betala 19 miljarder dollar i skadestånd. Chevron befinner sig nu i ett internationellt juridiskt dragnät för att tvinga företaget att betala för sanering av förödelsen i Amazonas.⁹ Något som man förvägrat sig eftersom man anser att den ecuadorianska domen är en produkt utav mutor, bedrägeri och illegitimitet. Chevron tror inte att domen är verkställbar i någon domstol som följer rättsstatsprincipen. Dessutom var Texaco inte en del utav Chevron då företaget närvarade i Ecuador.¹⁰

Fallet saknar motstycke. Det är första gången ursprungsfolk vunnit en process mot ett amerikanskt företag i en utländsk domstol för miljöbrott. Domen mot Chevron kommer ha återverkningar långt utanför Ecuadors territorium. Den uppmärksammar att även multinationella företag kan hållas ansvariga för brott och överträdelser mot miljön och de mänskliga rättigheterna då man verkar i andra länder.¹¹

⁹<http://chevrontoxico.com/take-action/>

¹⁰<http://www.chevron.com/ecuador/>

¹¹<http://chevrontoxico.com/about/historic-trial/>

Förkortningar

TNC- Transnational Corporation

FN- Förenta Nationerna

UN- United Nations

NGO- Non-Governmental Organization

MNC- Multinational Corporation

MNE- Multinational Enterprise

CSR- Corporate Social Responsibility

UDHR- Universal Declaration of Human Rights

BARREL- Oljefat som rymmer 159 liter

BNP- Bruttonationalprodukt

GALLON- 3,78541178 liter

2. Premisser för ett globalt problem

Chevron har systematiskt förnekat ansvar för människoräts- och miljöbrott i Ecuador. Pengar som skulle kunna ha lagts på sanering utav regnskogen har istället av företaget använts till juridiska armar, PR och "human rights hitmans".¹² Det råder lite tvivel om att det faktiskt är Texaco, nuvarande Chevron, som åsamkat de stora skadorna på miljön och människorna.¹³ Men situationen slår globaliseringsspiken på människorättshuvudet där ett stort transnationellt företag har förmågan att vara allt och ingenting, överallt och ingenstans.¹⁴ Det är en underlättande faktor i syfte att dra nytta av nationer och människor i beroendeställning för att sedan nyttja sin juridiska och politiska icke-ställning för att undkomma ansvar. Varumärket och vinstmaximering är de huvudsakliga intressena för företag, således fyller mänskliga rättigheter en liten roll i den moraliska kalkylen.¹⁵ Chevron har bemött anklagelserna genom pressläpp där man säger;

"The Ecuadorian court's judgment is illegitimate and unenforceable. It is the product of fraud and is contrary to the legitimate scientific evidence. Chevron will appeal this decision in Ecuador and intends to see that justice prevails."¹⁶

Utgifter för att smutskasta rättsprocessen och de ecuadorianska domarna är inget som företaget redovisar. Men i början utav september släppte dock Wikileaks dokument, författade av amerikanska tjänstemän som visade att Chevron deltagit och verkar i en hemlig lobbykampanj i syfte att få den ecuadorianska regeringen att ingripa i rättegången mot bolaget. Dokumenten visar att Chevron försökte få till en byteshandel med staten och president Raphael Correa där man i utbyte mot finansiering av sociala projekt skulle få rättegången nerlagd och förklarad ogiltig av den ecuadorianska staten.¹⁷

Existensen utav problem av transnationell karaktär är delvis beroende utav de agenter som berör och berörs utav globalisering, men så även utav det tidsenliga paradigmet i vilket ekonomiska och politiska system verkar i. I detta avsnitt menar jag att tydliggöra de agenter och begrepp som är betydelsefulla för mänskliga rättigheter inom ramen för transnationella företag.

¹²<http://ran.org/chevrons-human-rights-hitmen>

¹³Ibid.

¹⁴Melik, Ö "TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS", *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

¹⁵Ibid.

¹⁶http://www.chevron.com/chevron/pressreleases/article/02142011_illegitimatejudgmentagainstchevroninecuadorlawsuit.news

¹⁷<http://wikileaks.org/cable/2008/04/08QUITO323.html>

2.1 Globalisering

Globalisering är den politiska, ekonomiska och kulturella process som varit en del utav dagens fri-marknadsekonomi under mycket lång tid, men det är först på senare tid som den blivit allt mer påtaglig. På en politiskt nivå innebär globalisering att ekonomier och gränser öppnas, med utsuddningen av territoriella uppdelningar och en omfördelning samt förskjutning av makten uppåt i kedjan, till mellan- eller överstatliga organ, ofta på nationalstatens bekostnad. Ur en ekonomisk synvinkel innebär det till exempel ett blomstrande av internationella företagskoncerner och den ökade makt och betydelse dessa får för världsekonomin. Således får företaget en mer komplicerad territoriell profil, då en produkt kan utvecklas i land X, tillverkas i land Y och säljas i land Z.¹⁸

Globalisering är ett väl igenkänt uttryck i en akademisk och allmän diskurs och ett fenomen som präglar allas våras dagliga liv.¹⁹ Men huruvida dess goda eller dåliga effekter överväger är fortfarande olöst. Trots att en mängd komponenter inryms i begreppet, så som social, politisk eller kulturell globalisering, tenderar diskussionerna om den ekonomiska globaliseringen att vara dominerande. Det beror på att fenomenet främst är konstruerat utav företagseliter och transnationella företag som även konstituerar en idé om globalisering som en vinstdrivande verksamhet. Då vinstmaximering är en strävan för verksamheten så sätts ofta normativa principer om rättvisa och mänsklighet ur spel. Ofta på bekostnad av ökade hot och kränkningar mot mänskliga rättigheter, så som en ojämn ekonomisk tillväxt, fattigdom och kränkningar av den statliga suveräniteten.²⁰

”Det är som om ekonomiska dimensioner av globalisering har förvärvat en högre status än mänskliga värderingar eller till och grundläggande mänskliga rättigheter, som kommer bli allvarligt påverkade av de rådande globala trenderna.”²¹

Anspråken på en globalt ökad tillväxt eller åtminstone en reducering av världens fattigdom som propagerats av globaliseringens fanbärare har inte inträffat för majoriteten utav världens befolkning. I synnerlighet har inte dessa hävdade fördelar eller verkliga resultat kunnat påvisas för de flesta utvecklingsländer.²² Det hela har lett till ett system som gör de rika rikare och de fattiga fattigare. Ty när kärnverksamheten för ett transnationellt företag motiveras utav vinstmaximering så

18<http://ekonomisk-historia.r76.se/definition-forklaring/globalisering/>

19Ahmad N, M, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

20Ibid.

21 Ahmad, N, M, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

22 Ibid.

faller det logiskt att mänskliga rättigheter inte alltid är en relevant faktor att ta i akt så länge dem inte ökar vinsten för företaget.²³

2.2 Transnational Corporation

Det finns många definitioner av TNCs, men de flesta skiljer sig endast i språkbruk och formulering. FN har gett en definition av transnational corporation så som;

“The term 'transnational corporation' refers to an economic entity or a group of economic entities operating in two or more countries, whatever the legal framework, the country of origin or the country or countries of activity, whether its activity be considered individually or collectively. Transnational corporations are legal persons in private law with multiple territorial implantation but with a single center for strategic decision making(...) Transnational corporations are active in production, services, finance, communications, basic and applied research, culture, leisure etc. They operate in these areas simultaneously, successively or alternately. They can segment their activities across various territories, acting through de facto or de jure subsidiaries and/or suppliers, subcontractors or licensees. In such cases, the transnational can maintain control over the 'know how' and the marketing”.²⁴

TNCs har ett hårt grepp om världens naturresurser, dikterar sin agenda på dess egna premisser till de svagaste länder. Situationen utnyttjas ofta genom företagets makt och statens beroendeställning på bekostnad av dess resurser och människor. Transnationella företag bär det huvudsakliga ansvaret för exploateringen av miljön och för människorättskränkningar.²⁵ De största transnationella företagens verksamheter omsätter lika mycket- eller mer än bruttonationalprodukten i många länder. General motors har till exempel en omsättning som motsvarar Danmarks BNP och de största företagen på listan omsätter enskilt mer än bruttonationalprodukten av världens 100 fattigaste länder tillsammans.²⁶

Med förmågan att vara både överallt och ingenstans undviker de i princip all demokratisk och juridisk kontroll. Vissa tar ett större ansvar än andra men i huvudsak anammats en logik som systematiskt använder sig utav de diskrepanser mellan länder som uppstår vid utveckling i syfte att öka företagets vinster. Genom att anamma denna logik så accepterar man en kumulativ ökning utav

23 Ahmad, N, M, "The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights", *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

24 DRAFT UNITED NATIONS CODE OF CONDUCT ON TRANSNATIONAL

CORPORATIONS, E/1990/94 in Economic and Social Council, Supplement No. 1, United Nations, New York, 1990.

25 Özden M, "TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS", *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

26 Ibid.

ojämligheter och en försämring utav livskvaliteten för stora delar av världens invånare.²⁷

Transnationella företag, som ekonomiska agenter, är i praktiken föremål för en nations lag och dess domstols jurisdiktion. Men man har i sig inte en distinkt personlighet för varje företag som ingår i företagets koncern och bas. Med resultatet att dessa enheter kan skådas som ansvariga för sina handlingar, endast på ett diffust sätt, vilket möjliggör att man relativt obehindrat kan utnyttja olika intressen i de länder man verkar till förmån för företagets egna rent vinstmässiga intresse. Till exempel genom att:²⁸

- Förflytta aktiviteter som är olagliga i ett land, till ett annat med mindre stringenta regulationer.²⁹

- Omlokalisera verksamheten med väldigt farliga industrier eller andra aktiviteter till platser där de inte blir föremål för strikt regulation.³⁰

- Omlokalisera verksamhet till länder med billig arbetskraft och den minsta sociala säkerheten i syfte att reducera produktionskostnader.³¹

- Förneka och undvika juridiskt och humant ansvar.

2.3 Corporate Social Responsibility

En tidig definition av CSR gavs redan 1953 av Howard Bowen då han formulerade sig;

“The obligations of businessmen to pursue those policies, to make those decision, or to follow those lines of action which are desirable in terms of the objective and values of our society.”³²

Idag talar vi om Corporate Social Responsibility som företagens ansvarstagande i samhället med hänsyn till sociala, etiska och miljömässiga aspekter, således omfattande mänskliga rättigheter, jämställdhet och produktansvar. Ofta tar ansvarstagande en skriftlig form som en officiell kod som företaget arbetar efter. CSR omfattar därför en rad åtaganden och ansvar gentemot kunder, ägare, anställda, myndigheter, i samhället och i världen utanför företaget. Företagen anammar och integrerar sociala och miljömässiga aspekter i verksamheten på frivillig basis, utöver vad lagen

27 Özden M, “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

28 Ibid.

29 Carroll, A, B. ”Corporate social responsibility -Evolution of a definitional construct”, *Business and Society*, Vol. 38, No. 3, 1999, pp. 268–295.

30 Ibid.

31 Özden, M, “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

32 Carroll, A, B. ”Corporate social responsibility -Evolution of a definitional construct”, *Business and Society*, Vol. 38, No. 3, 1999, pp. 268–295.

föreskriver.³³ Att implementera CSR i sin kärnverksamhet för att både internt och externt kunna bidra till ett mer hållbart samhälle är en strategisk resurs och utvecklingsfaktor som tillför värdeskapande för verksamheten.³⁴ De senaste åren har CSR nått en milstolpe och ett paradigmskifte i att inte längre betraktas som ett ”måste” utan som en nödvändighet och självklarhet.³⁵

I stort sett har CSR-förespråkare använt fyra argument för varför företagen ska anamma CSR; moralisk skyldighet, hållbarhet, legitimitet och rykte. Den moraliska vädjan hävdar att företagen har en skyldighet att vara goda medborgare att göra det rätta. Att nå kommersiell framgång på ett sätt som hedrar etiska värden, människans integritet, samhället och naturen.³⁶ På 80-talet gav den dåvarande norska premiärministern Harlem Brundtland en definition av hållbar utveckling som används än idag; “Meeting the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”³⁷

Innebörden av legitimitet härleds från det faktum att företagen behöver ett implicit eller explicit tillstånd från regeringar, samhällen eller andra intressenter för att få verka i landet. Även ryktesaspekten är en motivation för företagen att ta CSR-initiativ, då det kommer stärka företagets varumärke, införliva moral och dessutom höja aktiernas värde. CSR-området är kraftigt genomsyrat av ett moraliskt imperativ som dels har basala grundläggande aspekter och mandat som i en ärlig bokföring eller som i att följa lagen, men också som menar att införliva mer problematiska ställningstaganden i företagens sociala val, som i att balansera konkurrerande värden, intressen och kostnader.³⁸

Ett exempel är Googles inträdande i Kina som aktualiserade detta ställningstagande, och som orsakade en oförsonlig konflikt mellan företaget och dess kunder från väst som uttryckte avsky mot censur och rättsliga begränsningar. Samtidigt var censur och rättsliga begränsningar nödvändiga premisser för att Google skulle få verka i landet. Dilemmat aktualiserar ett företags olika intressen och ställningstagande i hur dessa konkurrerande intressen ofta fungerar som varandras motsats, likt dikotomi. Men det är svårt att finna och bestämma den moraliska kalkyl som

33 Dahlsrud, A ”How corporate responsibility is defined: an analysis of 37 definitions”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol. 15, No. 1, 2008, pp. 1-13.

34 Ibid.

35 Dahlsrud, A ”How corporate responsibility is defined: an analysis of 37 definitions”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol. 15, No. 1, 2008, pp. 1-13.

36 Porter, M. E. and M. R. Kramer, ”Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility”, *Harvard Business Review*, Vol. 84, No. 12, 2006, pp. 78-92.

37 <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>

38 Ibid.

krävs för väga och förklara en samhällsnytta mot en annan, eller mot dess finansiella kostnader.³⁹ .

Många författare argumenterar för att CSR inte betyder mer än ett koketterande i syfte att ge gehör åt sociala krav och trender. Där många företag anammar CSR endast i ett ryktes- och anseendemässigt perspektiv. Emedan den explicita CSR presenteras och uttrycks så som en central teori som har djup och utbredd påverkan på företagets verksamhet. Många har hävdat att detta anseendemotiv har stor inverkan på konkurrensen mellan företag idag eftersom att man dels konkurrerar med en produkt men också med ett varumärke. Konkurrensaspekten är således en betydande drivkraft vid implementering utav CSR.⁴⁰

För många företag är ett fokus på CSR en indikation mot dess intressenter att företaget är medvetet och hängivet åt sociala och miljömässiga problem. Men samma företag kan involvera sig med CSR med avsikten att öka dess vinst och resultat.⁴¹ Även om CSR-verktyg till synes är frivilliga tycks detta också vara en sanning med modifikation. Ofta är implementeringen utav CSR i verksamheten resultatet av offentliga påtryckningar och krav från allmänheten. Ibland är företagen heller inte medvetna om ansvaret de bär för vissa aktiviteter i dess verksamhet.⁴² Nike mötte till exempel en konsumentbojkott efter att New York Times och andra medier rapporterade om vissa av Nikes leverantörers fabriker och dess arbetsförhållanden i Indonesien. Rent formellt, på politisk och juridisk basis begick de ju faktiska inga brott men fabriker kunde inte heller vara etiskt eller moraliskt försvarbara.⁴³ Ofta är det på denna moraliska och etiska nivå som organisationer och det globala civilsamhället verkar för rättigheter och rättvisa. Under globalisering har organisationer vuxit sig betydligt starkare och är idag långt mer aggressiva och effektiva för att föra offentliga påtryckningar på företag. Debatterna om hur företagen ska implementera CSR involverar debattörer och aktivister från både höger och vänster och är en fråga som har flyttat in styrelserummen.⁴⁴

2.4 Chevron Human Rights Policy

Chevrons åtaganden för att respektera de mänskliga rättigheterna är inbakade i företagets uppförandekod "the chevron way". Ett åtagande som är tydligt, orubbligt och densamma var än i världen företaget gör affärer. För att förtydliga detta åtagande, antog företaget det två sidor långa

39 <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>

40 Porter, M. E. and M. R. Kramer, "Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility", *Harvard Business Review*, Vol. 84, No. 12, 2006, pp. 78-92.

41 Preuss, L., & Brown, D. "Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms" *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

42 Porter, M. E. and M. R. Kramer, "Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility", *Harvard Business Review*, Vol. 84, No. 12, 2006, pp. 78-92.

43 Ibid.

44 Ibid.

”Human Rights policy” år 2009. I policyn framgår; att trots att stater bär det primära ansvaret att skydda och tillförsäkra fullgörandet utav de mänskliga rättigheterna så bär Chevron ett ansvar i att respektera mänskliga rättigheter och som en agent som kan spela en positiv roll för samhällena i vilka de opererar. I den andan är Chevrons uppträdande konsistent med FN:s deklaration om de universella mänskliga rättigheterna.⁴⁵

3. Transnational Corporations och Mänskliga rättigheter

Multinationella eller transnationella företag väcker ett särskilt bekymmer i relation till globalisering eftersom att de i visst omfång är en del utav någon av de mest dynamiska sektorerna i en nationell ekonomi. Dem medför nya jobb, kapital och teknologi. TNCs är således i en inflytelserik position och har stor makt att disponera över ett positiv inflytande. Vissa företag gör verklighet av sin potential, emedan andra brister i att respektera de mest grundläggande mänskliga rättigheter. Men i takt med globaliseringens utbredning finns det en ökad anledning för företagen att dra en parallell mellan respekt för mänskliga rättigheter, hållbarhet i tillväxtmarknader och ett bättre affärsresultat. Genom upprätthålla ett värdigt varumärke och rykte lyssnar man också till konsumenter som visat att de föredrar företag som arbetar efter en standard och praxis ekvivalent med de mänskliga rättigheterna. Där en produkt som är producerad i skuggan utav människorättskränkningar riskerar konsumentens bojkott. Således finns ett rent ekonomiskt intresse för transnationella företag att respektera och främja de mänskliga rättigheterna, och likvärdigt finns det bevis för att investerare söker sig till företag som är socialt ansvarstagande.⁴⁶ Då globalisering har medfört stora ojämlikheter i en globaliseringsprocess som stimuleras utav transnationella företag, har inte helt oväntat rop och oro eskalerat som efterlyser en rimlig uppdelning av ansvar för transnationella företag som speglar dess ökade inflytande i samhället.⁴⁷ I detta avsnitt menar jag att diskutera och redogöra för de försök som görs för att hålla transnationella företaget ansvariga och skyldiga, men också vad som gör det så problematiskt. Avsnittet behandlar också skälen till att det finns anledning att tro att företagen anammar CSR utav strategiska skäl och bakomliggande intressen, således

45 <http://www.chevron.com/documents/pdf/AboutOurHumanRightsPolicy.pdf>

46 Weissbrodt D, & Kruger M, ”Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights”, *The American Journal Of International Law*, Vol. 97, No. 4, 2003, pp. 901-922.

47 Ahmad N..M, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

ekonomiska incitament.

3.1 FN

År 2003 antog FN "Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights". Normerna ansågs fylla en stor lucka i det internationella mänskliga rättighetssystemet, där stater och individer adresserats ansvar, men där stora makthavande aktörer och företag befriats från ett liknande ansvar. Detta var resultatet av en mängd misslyckade försök att binda företag till att följa minikrav för en mänsklig behandling.⁴⁸ Normerna står för det senaste i ledet av FNs försök att nå ut till transnationella företag och dess ansvar för mänskliga rättigheter. År 2002, upprättade den förre generalsekreteraren Koffi Annan "The Un Global Compact". En lista med tio principer om TNCs ansvarstagande, men som också endast innehöll två explicita människorättsprinciper.⁴⁹ Det var viktigt och påtagligt att dessa nya normer skulle proklamera de mänskliga rättigheternas universalitet och det faktum att TNC:s således lyder under samma generella resolutioner och konventioner antagna utav FN. Särskilt belyses det ökade inflytande som transnationella korporationer och annat företagande distribuerar över. Dess ekonomiska och sociala aktiviteter som opererar och sträcker sig långt utanför gränserna av en nationell ekonomi. Samtidigt så konstituerar normerna en stor trovärdighetsprövning för FNs råd för de mänskliga rättigheterna. Med dagens situation så är framtiden i allra högsta grad beroende av hur FN:s subkommissions normer visar sig efterlevas.⁵⁰ Existensen av dessa dokument och normer är dock långt ifrån tillfredsställande som svar på frågan om hur långt företag är involverade i protektionen av de mänskliga rättigheterna.⁵¹

"States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including ensuring that transnational corporations and other business enterprises respect human rights. Within their respective spheres of activity and influence, transnational corporations and other business enterprises have the obligation to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including the rights and

48 Weissbrodt D, & Kruger M, "Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights", *The American Journal Of International Law*, Vol. 97, No. 4, 2003, pp. 901-922.

49 <http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/index.html>

50 Özden M, "TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS", *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

51 Ibid.

interests of indigenous peoples and other vulnerable groups”.⁵²

3.1.1 Inkonsistensen av frivilliga uppförandekoder och normer

“Only Individuals have a sense of Responsibility”

- Friedrich Nietzsche

I en serie av rapporter har FN:s särskilda representant på mänskliga rättigheter och TNC:s betonat normerna som en tredelad ram gällande företag och mänskliga rättigheter. Dessa omfattar statens ”duty to protect”, TNCs ”responsibility to respect” och ett juridiskt ramverk för ”appropriate remedies” för mänskliga rättighetskränkningar. Inom denna tredelade ram urskiljs moraliska, politiska och legala aspekter som tre komponenter av människorättsbegreppet. I sin artikel *Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights* argumenterar Denis G. Arnold för att denna tredelade ram för relationen mellan TNC och ansvaret att respektera är bäst förstådd som moralisk, och inte som en juridisk eller politisk skyldighet. Ett moraliskt perspektiv i att respektera mänskliga rättigheter är således kontrasterat mot ett rent strategiskt tillvägagångssätt. Enligt honom är ett moraliskt perspektiv i skyldigheten det enda som utgör ett legitimt rättfärdigande för korporationer att faktiskt respektera mänskliga rättigheter.⁵³

Författarna till FN:s normer uttrycker sig; "the Norms largely reflect, restate, and refer to existing international norms"⁵⁴. Det föreligger dock en problematik i att se på relationen mellan stater och TNC:s utifrån gemensamma normer, enligt Arnold. En stat är en territoriell och suverän enhet som tillförser skydd i form av polis och militär, driver in skatter och har legitimitet att förhandla nationella och internationella avtal å statens vägnar. TNCs å andra sidan, köper och äger egendom, betalar skatt, tillförser militärt material och lyder under de lagar och bestämmelser som staten förhandlat fram. Två komponenter som fyller varandras syften och är lika mycket varandras satser som motsatser, nödvändiga för varandras existens men som därför inte heller kan regleras med samma regelverk. Följande är normerna snarare normativt eftersträvansvärda än bestämmande av en minimistandard för ett gott internationellt uppförande. För de tredje hävdar författarna till normerna att dem är icke-frivilliga, läs universella, och således är juridiskt bindande. Genom att

⁵² Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, 2003.

⁵³ Arnold D.G, "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

⁵⁴ Ibid.

kalla normerna för icke-frivilliga och samtidig använda ett juridiskt språk där det inte finns någon juridisk obligation tenderar att suddas ut gränsen mellan normernas normativa syfte och juridisk auktoritet vilket gör företagen ovilliga att acceptera normerna.⁵⁵ Normerna är vad Onora O'Neill kallar för "den mörka sidan av mänskliga rättigheter"⁵⁶. I vilket hon syftar till mänskliga rättigheter som något som lovordas och utfärdas utav nationella och internationella organ men utan rimlig förståelse för dess tillhörande förväntningar på att staten måste tillförsäkra respekten för rättigheter genom olika reglerande åtgärder. Komplexiteten av uppgiften att tillämpa långa, komplicerade listor över rättigheter, så som de artikulerade i normerna, är kontraproduktiva för att uppnå det huvudsakliga målet i en anständig och respektfull levnadsstandard för alla. Kritiken syftar till att normerna inte kan ge en rimlig och försvarbar hänsyn till dess antagna performativitet, och underminerar på så sätt mänskliga rättigheters universella anspråk. Därför försämrar de snarare än förbättrar insatser för företagens ökade bidragande i att uppfylla de mest grundläggande rättigheterna.⁵⁷

Det huvudsakliga problemet med normerna är att stater har en skyldighet att tillföra ett legislativt ramverk som skyddar fri- och rättigheter. TNCs skyldighet består nu i att respektera ett sådant ramverk, relativt den aktualiserade statens lagstiftning, och om man misslyckas med detta så måste rättsmedel göras tillgängliga för de drabbade. Men i många stater i vilka TNCs närvarar så saknas ett starkt, demokratiskt och legislativt ramverk. I många fall, saknas också övervakning och skydd av de mänskliga rättigheterna eller adekvata och verkställande rättsmedel. TNCs verkar ofta i svaga, korrupta och despotiska regimer som inte sällan har en bristande lagstiftning menat att reglera miljö, mutor eller urinvånare. Det förblir därför oklart vilket ansvar TNC har att respektera mänskliga rättigheter under sådana omständigheter.⁵⁸ Arnold ställer frågorna: "Why should TNCs bear higher costs in order to protect human rights, when such rights are not protected by national laws? Why should TNCs bear higher costs in order to respect human rights in states that do not enforce their own laws?"⁵⁹

Anledning till att TNCs inte skulle respektera och bära en kostnad för mänskliga rättigheter är på en politisk nivå styrt av internationell rätt, genom avtal *pacta sunt servanda*. Ett politiskt perspektiv av mänskliga rättigheter innebär att skyldigheter är härledda från ett politiskt avtal, och

55 Arnold, D.G., "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

56 O'Neill O., "The dark side of human rights", *International Affairs*, Vol 81, No 2, 2005, pp. 427-439.

57 Ibid.

58 Arnold, D.G., "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

59 Ibid.

bindande för parterna utav avtalat. Därför, ur ett ekonomiskt perspektiv, bör TNCs respektera mänskliga rättigheter om de är bundna av ett avtal och kostnaden för att inte följa avtalet är högre än att låta bli. Emedan om ett avtal inte föreligger så är företaget inte heller bundet av skyldigheter, således är sanktioner inte juridiskt försvarbara mot ett företag som utnyttjar arbetarens och människans rättigheter.⁶⁰

3.1.2 Strategiska skäl för mänskliga rättigheter

Det finns dock vissa oberoende överväganden att ta i beaktning då ett företag tar ställning till mänskliga rättigheter. Transnationella företag som tilldrar sig negativ publicitet skadar sitt rykte. Att bedriva en verksamhet oförenlig med grundläggande rättigheter är således av instrumentella skäl inkonsistent med att respektera värderingar och lagar oberoende av politiska avtal. Tre omständigheter av strategiska attityder till mänskliga rättigheter är distingerade;⁶¹

1. Bolag som inte har allmänt erkända varumärken som inte gör dem sårbara för icke-statliga organisationer har därför ingen eller små skäl att respektera de mänskliga rättigheterna. I dem fallen är risken för negativ publicitet så små att de ökade kostnaderna inte kan motiveras av strategiska skäl.⁶²
2. De företag som använder sig av en rent strategisk tillämpning av mänskliga rättigheter, och som inte fruktar NGOs kritik, kan använda sig utav arbetspraxis som är tillåtet enligt lokala myndigheter vare sig de är lagliga eller olagliga i värdnationen.⁶³
3. För att kritik från NGOs ska vara övertygande i civilsamhället måste denna kritik vara i enlighet med allmänt erkända moraliska grundvalar. Utan en sådan grund är NGOs förmåga att övertala en konsument, aktieägare eller investerare, tämligen osannolik.⁶⁴

Transnationella företag motsätter sig alla bindande regler som kan påverka deras ekonomiska intresse, det är också därför man föredrar frivilliga uppförandekoder. Anammandet av

60 Arnold, D.G, "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

61 Ibid.

62 Ibid.

63 Ibid.

64 Ibid.

dessa uppförandekoder tar ofta sin plats i ett företags policy⁶⁵, som till exempel i Chevrons ”Human Rights Policy”.⁶⁶

Under påtryckningar från NGOs har TNCs gjort uttalanden om goda avsikter som påstår sig stödja legitima stater och användningen utav etiska normer. Men detta har getts lite plats i vägen för en förändring av dess arbete. Faktum är bindande rättsakter är obefintliga och staten i vilket företaget verkar, är ofta ovilligt att anamma en lagstiftning som reglerar ansvaret för TNCs.⁶⁷

De allra flesta stora transnationella företag har antagit ett flertal frivilliga uppförandekoder, samtidigt som utgifterna för reklam och marknadsföring för att profilera företaget i enlighet med normerna, har varit av stor magnitud.⁶⁸ I andra ord tar TNCs inte sina policys på allvar. De företag som har skrivit under ett avtal med FN och hävdar sig vara socialt ansvarstagande visar sig ofta kränka de mänskliga rättigheterna.⁶⁹ Den moral, etik och universalitet som ett företag gör anspråk på i en människorättspolicy är, inte alltid men ofta ,med andra ord, i skymundan av ett vinstintresse och kan tänkas anammas snarare utav ekonomiska incitament.

Om däremot en trend spreds i linje med- Levi Strauss, som deklarerade att företaget fann det “not possible to do business without directly supporting the military government and its pervasive human rights violations”⁷⁰ -och om liknande exempel blir spridda, kanske det kan leda till möjligheten att transnationella företag utvecklas till att bli drivkrafter till förespråkande av universella mänskliga rättigheter.⁷¹ Dock är det en svårdragen linje att dra varför företag skulle handla i enlighet med detta exempel. Skulle det vara av goda intentioner eller helt enkelt i syfte att nå publicitet och dra ekonomisk vinning utav det?

Ett annat exempel som tvärtom torde illustrera ett företags prioritering då vinst kontrasteras mot mänskliga rättigheter är fallet i Sydafrika där 39 stycken läkemedelsföretag drog regeringen inför rätta då man antagit en lag som tillät billiga generiska läkemedel mot hiv/aids. De stora läkemedelsföretagen ansåg detta vara ett stort hot mot deras verksamhet således ett hot mot marknadens konkurrens. På dessa grunder lät man stämna regeringen trots att de generiska

65 Özden M “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

66 <http://www.chevron.com/documents/pdf/AboutOurHumanRightsPolicy.pdf>

67 Özden M “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

68 Ibid.

69 Ibid.

70 Holliday I “Doing business with rights violating regimes: Corporate social responsibility and Myanmar’s Military Junta”, *Journal of Business Ethics*, Vol. 61, No. 4, 2005, pp. 329-342.

71 Carasco, F, Emely & Singh, B, Jang, “Human rights in global business ethics codes” *Business and Society Review*, Vol. 113, No. 3, 2008, pp. 347-374.

läkemedlen skulle rädda tusentals liv. Den internationella oppositionen blev då så stark att dessa företag tvingades backa. Detta är ett bevis på att det finns sätt att bekämpa TNCs ekonomiska intressen, ty dess ekonomiska intressen är lika beroende av dess konsumenters intressen. Företaget måste odla sin image och lyssna till vad som kan påverka värdering av sin aktie.⁷²

På liknade vis är det en världsbild som känns igen då FN:s kommissarie för mänskliga rättigheter svarar på varför företag ska bry sig om mänskliga rättigheter. ”Företag behöver mänskliga rättigheter och mänskliga rättigheter behöver företag”.⁷³ Uttalandet är tvådelat, dels kan inte företag blomstra i en miljö där de grundläggande mänskliga rättigheterna inte respekteras, dels så kommer de företag som inte iakttar mänskliga rättigheter för sina anställda eller för de individer i samhällena de verkar, att övervakas och deras rykte kommer att lida.⁷⁴

3.1.3 Mänskliga rättigheter som en del utav företagspolicyn

Argumenten för att utvidga transnationella företags ansvar är många. Ovan har jag visat på svårigheterna med att införliva ett juridiskt, politiskt och moraliskt ansvar. Men vad som hittills varit mest lyckosamt i detta arbete är att vinna företagets respekt för socialt ansvarsfulla uppförandenormer som uttrycks i uppförandekoder som utarbetats av mellanstatliga organisationer, av vilka ILO och OECD och FN varit de viktigaste aktörerna.⁷⁵

Arbetet består i att påtvinga företag att efterleva internationellt erkända principer som hämtats ur de mest grundläggande dokumenten. Företag förväntas dessutom att göra dessa principer som en del utav företags riktlinjer⁷⁶, således CSR eller vad som kan läsas som ”codes of conduct”.

I denna, än så länge, bästa lösning innebor dock ännu större problem. Man har stött på en återvändsgränd i arbetet för transnationella företags sociala ansvar där företag väljer att anamma en policy som är ekvivalent med internationellt erkända normer men där man inte kan garantera att dessa normer efterlevs.⁷⁷ Man använder sig helt enkelt av en moralisk terminologi som lovar mer än vad den uträttar och som kan användas som underlag för vinna erkännande för sitt varumärke.

En meningsfull självreglering och självövervakning utförs endast av ett fåtal företag och

72 Özden M, “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

73 Robinson, Mary, åter i, Ahmad, Nisar Mohammad bin, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

74 Ahmad, Nisar Mohammad bin, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

75 Ibid.

76 Ibid.

77 Ibid.

man är allt som oftast oförmögna eller ovilliga att utföra denna reglering. Offentliga åtaganden är ju bakbundna av sin icke-juridiska och icke-politiska ställning vilket sätter problemet i ett slags ingenmanslandlimbo. Således är det transnationella ansvaret helt beroende utav vaksamhet av berörda medborgare, konsumenter, NGO:s och investerare.⁷⁸ Förhoppningen måste därför existera inom ramen för en förändrad företagstradition på liknande vis som internationell rätt har utvecklats och vuxit fram.⁷⁹ Samtidigt som det internationella samfundet inte heller får utsätta mänskliga rättigheter för det tillstånd vilket som kommit att kallas ” den mörka sidan utav mänskliga rättigheter”⁸⁰.

En indikation på frågorna om varför och vilket ansvar TNCs de facto tar och det ansvar som man de jure gör anspråk på att ta, tycks att finna i Lutz Preuss och Donna Browns undersökande artikel ”*Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms*”⁸¹ Artikeln menar att undersöka den nuvarande nivån av ett företags åtaganden för de mänskliga rättigheterna baserat på deras explicita CSR. Undersökningen bygger på FTSE100 som är ett aktieindex över de 100 största företagen på Londons aktiemarknad, med det högsta börsvärdet. Det är en världens mest använda aktieindex och anses vara en trovärdig mätare av en verksamhets välstånd.⁸²

De listade företagens hemsidor granskades efter uttryck för CSR-verktyg som kunde tänkas adressera mänskliga rättighetsåtaganden. Ett av de mest populära verktygen som företagen anammar för detta ändamål är ”codes of conduct”. Därmed granskades dessa dokument och dessutom de subsidiära dokument som går under namn som ”human rights policies”.⁸³ Innehållet i separata ”human rights policys” analyserades även enskilt och jämfördes mot hur dessa svarade mot UDHR, som är den mest utbredd accepterade dokumentet inom människorättsområdet.⁸⁴ I undersökningen vägdes en mängd faktorer in, till exempel det faktum att vissa begrepp är svårare att uttrycka kortfattat än andra. Vilket utrymme som ges åt ett område behöver därför nödvändigtvis korrelera med vikten som det tilldelas av ett företag.⁸⁵

Av de 98 i FTSE100 index, undersökta företagen visade det sig att 57,1% adresserade

78 Ahmad, Nisar Mohammad bin, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

79 Ibid.

80 O'Neill O ”The dark side of human rights”, *International Affairs*, Vol 81, No 2, 2005, pp. 427-439.

81 Preuss, L, & Brown, D. ” Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms” *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

82 Ibid.

83 Ibid.

84 Ibid

85 Ibid.

mänskliga rättigheter i sina CSRverktyg som en separat politik, emedan 42,8 % av företagen inte hänvisade till mänskliga rättigheter på något sätt i sin uppförandekod. Totalt sett hade 22 företag (22,4%) en separat human rights policy, som varierade mellan 2-30 sidor.⁸⁶ Vilket är att jämföra med Chevrons knappt tvåsidiga human rights policy.⁸⁷

Studien fann vissa tecken på en systematisk samverkan med de mänskliga rättigheterna men också att 31,6 % som hänvisade till mänskliga rättigheter, inte gjorde detta som en del av sin ”code of conduct”, vilket alltså inte kan betraktas som ett reellt åtagande. Således en väldigt vag indikator på hur långt företagets engagemang för skydd av de mänskliga rättigheterna faktiskt går. En annan anmärkningsvärd iakttagelse var olja- och gasföretags framträdande roll, som placerade sig tvåa på listan över de branscher vars företag anammar en separat human rights policy, (57%). De företag som hade explicita åtaganden för mänskliga rättigheter gick främst att hitta i affärs- och tjänstesektorn, samt livsmedels och utvinningsindustrin. Av de mänskliga rättigheter som explicit uttrycks i UDHR så återfanns rätten till icke-diskriminering i 95,5% av fallen, right to association i 81,8% av fallen, emedan rätten till arbete och rätten till lika lön för lika arbete (13,6%), hamnade längst ner på listan ackompanjerande av rätten till begränsade arbetstimmar och rätten till privatliv.⁸⁸

Studien ger uttryck för en bild av att företag med en roll i det typiska människorättsliga strålkastarsljuset också hade uttryckliga människorättsformuleringar i sin policy. Således de industrier som uppfattas som ”syndiga”, således alkohol, tobak, olja och gas. Det verkar därför vara en indikation på att den offentliga övervakning som omger denna typ av industrier resulterar i företagets beaktande av de mänskliga rättigheterna. De branscher som visade föga intresse för ämnet och som avstått från mänskliga rättigheter i sin ”code of conduct” var också de som inte vanligtvis associeras med ett människorättsligt åtagande, så som investmentbolag, fastighetsförvaltning och mediaföretag. Vilket kan tyckas anmärkningsvärt med tanke på den roll som dessa spelar för att forma den allmänna globala debatten om socialt ansvarstagande.⁸⁹

Rättigheter tycks präglas utav andra stipulationer när de omfattas av en rättighetsdiskurs som talas av företagen. Rätten till lika lön för lika arbete och rätt till privatliv med flera skulle i andra sammanhang falla inom ramen för rätten till icke-diskriminering. I följande avsnitt menar jag att diskutera vad dessa skiljda uppfattningar om mänskliga rättigheter har för konsekvenser för

86 Preuss, L., & Brown, D. ” Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms” *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

87 <http://www.chevron.com/documents/pdf/AboutOurHumanRightsPolicy.pdf>

88 Preuss, L., & Brown, D. ” Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms” *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

89 Ibid.

begreppet och vad detta medför för risker.

4. En urvattning av begreppet

Ur ett rent affärmässigt perspektiv uppstår risken att företag blir föremål för en debatt och kritik från NGOs och mellanstatliga organisationer då man inte uttrycker sig eller redovisar sin ståndpunkt i människorättsfrågan. Därmed skulle näring ges åt den uppfattning om TNCs som distributör av en hämmad ekonomisk fördelning av världens resurser och som förvällare av människorättskränkningar.⁹⁰ Det hela ger uttryck för en skevhet i å ena sidan den universalitet som mänskliga rättigheter proklamerar å andra sidan de incitament som gör att företag faktiskt brukar och respekterar mänskliga rättigheter. Religionen sa marx var folkets opium. På liknande vis kan vi tänkas ifrågasätta mänskliga rättigheter som ett lämpligt eller mindre lämpligt medel för att uppnå bättre i alla situationer, eller om begreppet används som ett medel för tillfredsställa en allmän opinion. Konsekvensen av detta större globala system som verkar och sprider sig i samhällets institutioner är att ordens performativitet och semantik kan ifrågasättas. Ett ord eller terminologi har vid en viss tid och ett visst sammanhang en viss stipulation, men kan också lika snabbt förbytas, förvanskas och övertas.

Mänskliga rättigheter är universella och normativa men att mänskliga rättigheter inte skulle ha försatts i en abstrakt sträckbänk där politiska, juridiska, moraliska och på senare tid, ekonomiska intressen söker legitimitet är föga troligt. Därav är det rimligt att ifrågasätta de mänskliga rättigheterna beroende av det sammanhang som diskursen tillåter.

Nobelpristagaren i ekonomi Milton Friedman insisterade på att; ”The social responsibility of business is to increase its profits”.⁹¹ Av detta citat går många slutsatser att dra och det ger oss också en ledtråd om vad som kan tänkas vara grundkärnan i problemet för TNCs att de facto införliva sina CSR-åtaganden. Wilton Safire spann vidare på detta citat och ställde frågan ”What is the primary social responsibility of a corporation? - To serve its owners by returning a profit and its community paying taxes; to earn the allegiance of costumers by delivering value, and to provide a secure future for employees, who help it succeed in the marketplace”.⁹²

90 Ahmad N.M, ”The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights”, *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

91 Milton Friedman, åter i, Stevens, Berth, ”The Amoralilty of Profit: Transnational Corporations and Human Rights”, *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

92 William Safire, åter i, Stevens, Berth, ”The Amoralilty of Profit: Transnational Corporations and Human Rights”, *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

I grund och botten existerar problemet i en oenighet utav två vitt skilda synsätt. Där världssamhället måste välja en definition utav företag som antingen endast profit-inriktade eller som skyldigt till att svara mot vissa sociala behov.⁹³ Det är således en fråga som handlar om moral och en moralintuition som har stått i konflikt med profit så länge vi kan minnas. Inte minst sedan globaliseringen tog fart på riktigt i takt med att multinationella företag började göra affärer med nazisterna⁹⁴ Vinstmaximering som det primära målet för ett företag, är synonymt med att en strävan efter profit av definition, är ett amoraliskt mål. Inte nödvändigtvis omoraliskt men snarare moraliskt neutralt.⁹⁵ En liknelse kan göras vid en människa som inte känner känslor, förutom den tävlan om resurser som ger så mycket profit åt företaget som möjligt. Hon handlar inte nödvändigtvis omoraliskt men inte heller moraliskt.

Det är således på denna scen som mänskliga rättigheter ska ta plats och vinna ett märkligt slag mot en organism som inte känner eller tycker eller lider så länge det inte påverkar företagets ekonomiska ställning. Liknelsen är viktig därför att den kan ifrågasätta huruvida mänskliga rättigheter är lämpligt eller mindre lämpligt argument för att bekämpa en organism som inte tror eller lyssnar på argumentet. Det är som att klyva sten med trä eller skjuta björn med vattenpistol. Och när ansvar har visat sig vara svårutkrävt samtidigt som företagen själva förvaltare över åtagande, ansvar och innebörd så ges upphov till ett ifrågasättande huruvida detta forum är adekvat att förfoga över ord av så betydande innebörd.

Den nuvarande tendensen består i en privatisering av de mänskliga rättigheterna där transnationella företag rekryterar människorättskonsulter som arbetar för företaget. Riktlinjer och policys har påtagligt visat sig vara verkningslösa men FN och NGOs verkar ha accepterat dessa spelregler, trots att riktlinjerna så uppenbart inte visat sig leva upp till det dem lovar. TNC dikterar i huvudsak dess ansvar och då ett svardefinierat juridiskt och politiskt ramverk brister så privatiseras de mänskliga rättigheterna.⁹⁶

”The role played by government organizations such as the U.N. has been transformed, for the system is no longer an intergovernmental one”⁹⁷

Hur kan vi helt enkelt garantera att mänskliga rättigheter efter att de privatiserats kommer ut, likadana som de såg ut innan de tilläts förvaltas utav stora korporationer med ett vinstintresse?

93 Stevens B ”The Amoralism of Profit: Transnational Corporations and Human Rights”, *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

94 Ibid.

95 Ibid.

96 Özden M, “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

97 Ibid.

Uppgiften består således i att hitta effektiva mekanismer som genomför vad CSR och frivilliga normer lovar att dem ska göra, för att på så sätt försäkra sig om att amoraliteten av profit inte fostrar människorättskränkningar för ytterligare femtio år⁹⁸, och garanterar mänskliga rättigheters universella anspråk förblir troligt.

Onora O'Neill frågar sig ”What is the point of having a right? More specifically what is the point of having an abstract right unless you also have a way of securing whatever it is you have a right to?”⁹⁹

Mänskliga fri- och rättigheter grundar sig i anspråk som är giltiga mot dem med en svarande skyldighet. Rättigheter uppfattas således som ena parten av en normativ relation mellan rättighetshållare och skyldighetsbärare. Anspråk på rättigheter kan med andra ord inte riktas mot en part som inte existerar. Väljer vi då att betrakta rättigheter seriöst, som normativa snarare än som förhoppningar så följer också att vi måste ta skyldigheter på allvar. Men tvärtom, då rättigheter uppfattas och verkar som aspirationer så följer det också att vi blir tvungna att acceptera att där mänskliga rättigheter inte finns, finns inte heller en skyldighetsbärare. Således existerar inte rättigheter. Vi skulle tvingas acceptera att anspråk på mänskliga rättigheter inte är legitimerade anspråk.¹⁰⁰ Ur deklARATIONER och avtal är det tydligt vem- och vilka universella rättigheter denne har, men dem ger sällan en ledtråd om vem som de facto uppbär ansvar. I den om att staten uppbär skyldighet står här i konflikt med universella och normativa rättigheter, eftersom alla stater inte har kapacitet att uppbära skyldigheter.¹⁰¹ Därför, om mänskliga rättigheter inte är grundade i universella rättigheter av egenintresse, utan konstituerade i skyldigheter som åligger stater så är det också ett väldigt stort avstånd mellan verklighet och retorik.¹⁰²

Med argumentet följer; det är på sättet som vi övervakar, erkänner och ansvarar för rättigheter som bestämmer om de existerar. Transnationella företag tycks ofta använda en retorik och terminologi i sin CSR utav universell och normativ karaktär. Men som också verkar brista i viljan till att realisera denna terminologi. Det är här viktigt att komma ihåg företagets primära syfte av vinstmaximering. Eftersom den globala debatten allt mer styrs på företagets premisser så släpper man därmed in agenter i debatten som för en talan av konkurrerande ekonomiska och moraliska intressen. Företag skulle ju rimligtvis kortsiktigt öka profit med en stipulation av rättigheter, så som vaga aspirationer och inte som universella. Vad CSR betyder för mänskliga rättigheter i det långa

98 Stevens B ”The Amoralität of Profit: Transnational Corporations and Human Rights”, *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

99 O'Neill, Onora, ”The dark side of human rights”, *International Affairs*, Vol 81, No 2, 2005, pp. 427-439.

100 Ibid.

101 Ibid.

102 Ibid.

loppet behöver således inte vara gott för framtiden.

5. Slutsatser

Stora internationella företag arbetar ofta efter ett mantra som premierar bästa möjliga produkt till lägsta möjliga pris. Med en globaliseringsprocess som ökar konkurrensen och som pressar priser, så sker det också i takt med konsumentens intresse av dels en billig produkt, dels att mänskliga rättigheter upprätthålls. Mänskliga rättigheter överträder suveräna gränser i takt med en globalisering som inte längre enbart berör suveräna stater. Fler aktörer uttrycker oro för människorättsrelaterade frågor som aktualiseras av multinationella företag och den kommersiella faktorn. Sedan 2009 har Chevron anammat en policy om mänskliga rättigheter. Samtidigt som Texaco, som nu är en del utav Chevron, gjorde sig skyldiga till brott som idag är moraliskt förkastliga och förbjudna i enlighet med den anammade policyn. I policyn har man gjort mänskliga rättigheter till en del utav sina åtaganden och odiskutabla ansvar samtidigt som man förnekar sitt ansvar för de miljö och människobrott som begicks i Ecuador.

Av vilka skäl företag anammar policys och CSR är stundtals oklart då intressen måste vägas mot varandra. Kostnaden mot nyttan blir svårdefinierad. Transnationella företag har ett vinstmaximum som sitt primära syfte, vilket ofta står i konflikt med kostnaden för mänskliga rättigheter. Det huvudsakliga ansvaret för medborgaren bär ju staten, men huruvida transnationella företag bär ett ansvar i förhållande till staten och den allmänna ståndpunkten är följaktligen problematisk.

Under globalisering har det blivit viktigare för transnationella företag att respektera de mänskliga rättigheterna och man visar det gärna genom anammande utav olika policys eller uppförandekoder som en del utav sin CSR. Men innehållet i dessa policys tycks lova mer än vad de uträttar. Ett internationellt juridiskt ramverk är obefintligt och skyldigheter kan inte gärna påtvingas TNCs på en juridisk, politisk eller moralisk basis. Än dock så strävar många företag enligt egen utsago efter jämlikhet och rättvisa. Det tycks inrymma ett dilemma, där ekonomiska incitament kontrasteras mot moraliska, politiska och juridiska och där påstådda skyldigheter inte nödvändigtvis behöver betyda mer än skyltfönster mot förbipasserande, en moralisk kalkyl som snarare har kommit att fungera som en ekonomisk kalkyl.

Arnold gör en viktig observation i att det måste vara av moraliska skäl som företag respekterar rättigheter och införlivar dem i sin CSR. Men endast då vi förstår mänskliga rättigheter utifrån juridiska, politiska och moraliska aspekter. En fjärde aspekt är i dagens samhälle nödvändigt

att lyfta in. Rent ekonomiska. Att företag anammar CSR och respekterar, till och med verkar för de mänskliga rättigheterna säger ingenting om motivet till att man gör så. Och om motivet ska vara det universellt goda och moraliskt korrekta, bör vi således även förstå den allmänna uppfattningen om vad godhet och moral är. Hur just dessa uppfattningar kan kapitaliseras på, således kapas av intressen som inte är koherent med ett gott motiv. Riskerna med att detta blir fallet, då mänskliga rättigheter privatiseras är att hela begreppet mänskliga rättigheter kan urvattnas och förvanskas genom att förlora sin universella karaktär. Det byter upphovsrätt, likt politiska partier övertar ord av varandra, över partigränserna, som tidigare varit utav ideologisk innebörd, som till exempel "arbetarparti", eller "affärsplan".

Påtryckningar från NGO:s och allmänheten är idag ledande drivkrafter till att företagen ska uppbära ansvar. Men med begränsade medel hos NGO:s och ovillighet från företag samt en politisk och judiciell begränsning hos stater och mellanstatliga organ så försätts ansvaret i en svårdefinierad situation där reella åtaganden är dels svåra att utkräva, dels att övervaka. Trots detta väljer många av de största transnationella företagen att anamma CSR som syftar till att ta ett socialt och miljömässigt ansvar. De företag som är förknippade med brott mot de mänskliga rättigheterna och de industrier som betraktas som "syndiga" tenderar också upprätta offentliga handlingar som understryker ansvar. Men dessa åtaganden är svåra att övervaka och man tar sällan sina policys på allvar. Det går här att dra en parallell till Milton Friedmans citat "The social responsibility of businesses is to increase its profits".¹⁰³ För "Syndiga" branscher är det också nödvändigt att anamma CSR som uppmärksammar mänskliga rättigheter, som ett led i- och förutsättning för profit. Då det primära syftet för en transnationell korporations verksamhet är vinstmaximering, kan mänskliga rättigheter också vara ett ekonomiskt argument för att öka profit. Men det leder även till funderingar om hur vi har uppfattat, uppfattar och i framtiden ska uppfatta mänskliga rättigheter så som universella.

När mänskliga rättigheter börjar spela på denna "mörka sida" kan dess egentliga uträttande ifrågasättas. Mänskliga rättigheter som begrepp, försätts i en trovärdighetsprövning. Där riskerar mänskliga rättigheter att mista sin slagkraft och istället agera som tomma trumfkort i syfte att ta plats på en internationell scen och som en vinstdrivande faktor. Vilket roll transnationella företag i framtiden kommer ikläda är oviss. Likaså vilken roll mänskliga rättigheter kommer att fylla i sammanhanget. Ett steg i rätt riktning vore således att utreda vem det är som har ansvar att utkräva ansvar.

103 Milton Friedman, åter i, Stevens, Berth, "The Amoralität of Profit: Transnational Corporations and Human Rights", *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

Källförteckning

Artiklar

Ahmad, Nisar Mohammad Bin, "The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights", *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

Arnold, G, Dennis, "Transnational Corporations and the Duty to Respect Basic Human Rights", *Business Ethics Quarterly*, Vol. 20, No. 3, 2010, pp. 371-399.

Carasco, F, Emely & Singh, B, Jang, "Human rights in global business ethics codes" *Business and Society Review*, Vol. 113, No. 3, 2008, pp. 347-374.

Carroll, B, Archie . "Corporate social responsibility -Evolution of a definitional construct", *Business and Society*, Vol. 38, No. 3, 1999, pp. 268–295.

Dahlsrud, Alexander. "How corporate responsibility is defined: an analysis of 37 definitions", *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol. 15, No. 1, 2008, pp. 1-13.

Holliday, Ian, "Doing business with rights violating regimes:Corporate social responsibility and Myanmar's Military Junta", *Journal of Business Ethics*, Vol. 61, No. 4, 2005, pp. 329-342.

Milton Friedman, åter i, Stevens, Berth, "The Amoralität of Profit: Transnational Corporations and Human Rights", *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

O'Neill, Onora, "The dark side of human rights", *International Affairs*, Vol 81, No 2, 2005, pp. 427-439.

Porter, E Michael. and Kramer, R Mark, "Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility", *Harvard Business Review*, Vol. 84, No. 12, 2006, pp. 78-92.

Preuss, Lutz, & Brown, Donna. " Business Policies on Human Rights: An Analysis of Their Content and Prevalence Among FTSE 100 Firms" *Journal Of Business Ethics*, Vol. 109, No. 3, 2012, pp. 289-299.

Robinson, Mary, åter i, Ahmad, Nisar Mohammad bin, "The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights", *International Journal Of Business & Social Science*, Vol. 2, No. 19, 2011, pp. 273-280.

Stevens, Berth, "The Amoralität of Profit: Transnational Corporations and Human Rights", *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

Weissbrodt, David, & Kruger, Muria, "Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights", *The American Journal Of International Law*, Vol. 97, No. 4, 2003, pp. 901-922.

William Safire, åter i, Stevens, Berth, ”The Amorality of Profit: Transnational Corporations and Human Rights”, *Berkeley Journal Of International Law*, Vol. 20, No. 1, 2002, pp. 45-90.

Özden, Melik, “TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS”, *Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe - Third World Centre (CETIM)*, Vol. 1, No. 2, 2005, pp. 1-74.

Hemsidor

<http://amazonwatch.org/work/chevron> senast besökt 2013-01-09

<http://www.chevron.com/ecuador/> senast besökt 2013-01-09

<http://www.chevron.com/documents/pdf/AboutOurHumanRightsPolicy.pdf> senast besökt 2013-01-09

<http://chevrontoxico.com/about/historic-trial/> senast besökt 2013-01-09

<http://chevrontoxico.com/take-action/> senast besökt 2013-01-09

<http://chevrontoxico.com/about/historic-trial/> senast besökt 2013-01-09

<http://ekonomisk-historia.r76.se/definition-forklaring/globalisering/> senast besökt 2013-01-09

<http://ran.org/chevrons-human-rights-hitmen> senast besökt 2013-01-09

<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegec/thetenprinciples/index.html> senast besökt 2013-01-09

<http://wikileaks.org/cable/2008/04/08QUITO323.html> senast besökt 2013-01-09

Dokument

DRAFT United Nations Code of Conduct On Transnational Corporations, E/1990/94 in Economic and Social Council, Supplement No. 1, United Nations, New York, 1990.

Report of the World Commission on Environment and Development , A/RES/42/187, 16 December 1987.

Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, 2003.